

В.В. Пілик

Київський національний лінгвістичний
університет

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА НА СТОРІНКАХ ТУРЕЦЬКИХ ГАЗЕТ У СИСТЕМІ ІНШИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Мова турецької масової комунікації відображає усю багатofункціональність сучасної турецької мови, ступінь її інтелектуалізації та рівень культури, зокрема через поширення термінів з різних галузей наук та їхню загальномовну адаптацію. Термінологічна лексика, зафіксована в словниках, інакше виявляє себе в газеті, поширюється й узвичаюється в мові читачів. Активна взаємодія і взаємовплив стилів у публіцистиці, зокрема в мові газети, позначаються на динаміці її лексичного складу. Сьогодні до газетного словника потрапляють лексичні одиниці з різних функціональних стилів і жанрів мови. Вивченню лексичного складу газетної мови присвятили свої роботи К.І.Билинський, Г.Я.Солганік, В.І.Лихошва, В.Н.Парфьонов, І.В.Рогозіна та А.А.Стриженко та ін., проте особливості функціонування суспільно-політичної лексики у турецькій газеті ще не з'ясовані, оскільки ця група лексики ще не була об'єктом спеціального дослідження.

Використання суспільно-політичної лексики на сторінках газети відзначається найбільшою активністю, адже вона становить частину словника, що утворює назви явищ і понять із суспільно-політичної, соціально-економічної, філософської сфери¹. Під суспільно-політичною термінологією слід розуміти "...відкриту систему номінативних одиниць, різних за походженням, які спеціалізовані лексично (створені або запозичені терміни), семантично (загальновживані слова, що отримали термінологічне значення) і фразеологічно (новостворені словосполучення номінативного характеру) для вираження понять, що відбивають сферу суспільно-виробничого, політичного життя нації"². Суспільно-політична лексика є основою в газетному словнику, оскільки центральне місце на сторінках газети посідають суспільно-політичні події. Дана лексика формується і збагачується в процесі суспільного функціонування та розвитку суспільно-політичних наук, що відбувається за загальними суспільними законами.

Спостереження свідчать, що найчастіше суспільно-політичну лексику можна зустріти у найпростішому жанрі турецького періодичного друку – замітці, адже саме в ній повідомляються читачеві суспільно важливі факти. Завдяки своїй зрозумілості та інформативності такі слова як *politikacı* – *політик*, *parti* – *партія*, *cumhurbaşkanı* – *президент*, *bakan* – *міністр*, *devlet* – *державна* посідають чільне місце в мові замітки. Найбільш поширеними є терміни простої конструкції, утворені за допомогою афіксів або безафіксальним шляхом. Що стосується афіксального способу, то тут функціонують суспільно-політичні терміни: а) утворені від інших термінів одного з ними кореня: *cumhuriyet* (*республіка*) – *cumhuriyetçi* (*республіканець*); б) терміни, які не мають у своєму складі кореневих термінологічних морфем: *sağ* (*правий*) – *sağcı* (*правоцентрист*).

Перша підгрупа – похідне термінологічне утворення – це афіксальне поширення наявних у мові політичних термінів. Вони становлять основну масу всіх термінологічних одиниць, що зустрічаються у турецькій газеті. Найпродуктивнішими афіксами є *-lık*, *-cı*, *-lı*, *-ta*. Наприклад: *lider* (*лідер*) – *liderlik* (*керівництво*), *ihtilâl* (*революція*) – *ihtilâlcı* (*революціонер*), *parti* (*партія*) – *partili* (*член партії*), *seçmek* (*обирати*) – *seçme* (*обраний*).

¹ Солганік Г.Я. Лексика газет. – М., 1981. – С.30.

² Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. – Львів, 1994. – С.37.

Іншомовні слова – політичні терміни у турецькій мові становлять численну групу термінологічних одиниць. Більшість запозичених термінів мають єдине значення: *politika* – *політика*.

Складні політичні терміни, які є ізафетними структурами, також становлять певний відсоток суспільно-політичної лексики, наприклад: *alıştırma sistemi* – *система врегулювання*, *siyaset adamı* – *політичний діяч*.

У турецькій політичній мові функціонують дві групи запозиченої лексики: а) еквіваленти, витіснені з літературної мови відповідними турецькими словами: *bakan* (*міністр*) замість *pazır*; б) еквіваленти, які в сучасній мові функціонують як синоніми відповідних турецьких термінів: *vatanşas* і *yurttaş* (*громадянин*).

Як окрему тематичну групу серед суспільно-політичної лексики необхідно виділити терміни, що стосуються сфери міжнародних відносин. До свого складу вони залучають номінації, що поняттєво пов'язані з проблемами, які хвилюють світову спільноту: боротьба з тероризмом, з міжнародною злочинністю, наркоманією, питання оборони, виникнення нових політичних і військових блоків, захист прав людини й довкілля тощо. Лексика, яка обслуговує ці сфери життя суспільства, постійно змінюється: одні слова актуалізуються, інші пасивізуються.

Серед міжнародної суспільно-політичної термінології, вживаної у сучасній турецькій газеті, велику групу складають одиниці на позначення світових, європейських та міжнародних політичних організацій, блоків, альянсів, агентств. Вони виражаються переважно буквеними абревіатурами: *AB* (*Avrupa Birliđi*) – *ЄС* (*Європейський союз*), *BMÖ* (*Birleşmiş Milletler Örgütü*) – *ООН* (*Організація Об'єднаних Націй*), *BDT* (*Bağımsız Devletler Topluluđu*) – *СНД* (*Співдружність Незалежних Держав*).

Поширеними стали назви міжнародних фінансово-економічних організацій та установ: *UPF* (*Uluslararası Para Fonu*) – *МВФ* (*Міжнародний Валютний Фонд*), *DB* (*Dünya Bankası*) – *ВБ* (*Всесвітній Банк*), *AvrAsEI* (*Avrupa-Asya Ekonomik İşbirliđi*) – *ЄвразЕС* (*Євразійський Економічний Союз*).

Функціонування багатопартійної системи спричинило існування у мові газети назв партій та політичних організацій, які оформлені абревіатурами: *DYP* (*Dođru Yol Partisi*) – *ПВШ* (*Партія Вірного Шляху*), *MHP* (*Milliyetçi Hareket Partisi*) – *ПНП* (*Партія Націоналістичного Руху*), *DSP* (*Demokratik Sol Parti*) – *ДЛП* (*Демократична Ліва Партія*), *MÇP* (*Milliyetçi Çalışma Partisi*) – *НТП* (*Націоналістична Трудова Партія*), *AP* (*Adalet Partisi*) – *ПС* (*Партія Справедливості*). Варто зауважити, що назви партій, парламентських фракцій, політичних об'єднань належать до швидко змінюваної частини словника.

Іntenсивно функціонують, особливо в газетній замітці, слова на позначення інформаційних агентств, газет, теле- та радіоканалів: *Reuteurs* – *Рейтерс*.

Окрему групу становлять лексичні одиниці на позначення назв державних установ, адміністративних органів, організацій: *Bakanlar Kurulu* – *Кабінет Міністрів*, *TBMM* (*Türkiye Büyük Millet Meclisi*) – *Великі Національні Збори Туреччини*, *SO* (*Sanayi Odası*) – *Промислова Палата*, *TOBB* (*Türkiye Odalar ve Borsalar Birliđi*) – *Об'єднання бірж та палат Туреччини*.

Подальшого розвитку набула лексика на позначення соціальних та ідеологічних процесів: *politikleşme* – *політизація*, *bürokratlaşma* – *бюрократизація*.

У суспільно-політичній лексиці чільне місце посідає термінологія з правничої сфери, що позначає спектр юридичних понять: *yasal düzen* – *правопорядок*, *hukuki ehliyet* – *правоздатність*, *adalet* – *правосуддя*, *mevzuat* – *законодавство*, *yasallık* – *законність*.

Серед лексичних і текстових інновацій політичного характеру кількісно переважають назви на позначення державних і громадських інституцій, партій, рухів, громадських організацій, парламентських фракцій: *Emekli Sandığı* – *пенсійний фонд*, *Ticaret Odası* – *торгова палата*, *Anavatan Partisi* – *Партія Вітчизни*.

Загалом же можна виділити такі групи політичної лексики, яка активно використовується на сторінках турецької газети: 1) найменування загальних понять: *görüşmeler* –

переговори, *mütareke* – перемир'я, *saldırmazlık* – ненапад, *eylem* – акція; 2) слова і словосполучення, що називають методи державної політики та її результати: *sanayileşme* – індустріалізація, *reform* – реформа, *devletleştirme* – націоналізація, *müsadere* – конфіскація; 3) найменування адміністративно-територіальних одиниць і лексика, пов'язана з ними: *bölge* – область, *ilçe* – ільче (район), *cumhuriyet* – республіка, *federasyon* – федерація, *birlik* – союз; 4) найменування державних і законодавчих актів і лексика, пов'язана з цим: *yasa* – закон, *anayasa* – конституція, *kararname* – постанова, *bildiri* – декларація, *bidirge* – заява; 5) найменування політичних прав людини: *haklar* – права, *özgürlükler* – свободи, *bağımsızlık* – суверенітет; 6) лексика, що називає державні символи: *bayrak* – прапор, *arma* – герб, *marş* – гімн; 7) найменування органів державної влади і їх представників, лексика, пов'язана з їх діяльністю: а) слова і словосполучення, які називають органи державної влади: *bakanlık* – міністерство, *yönetim* – керівництво, *konsey* – рада, *prezidyum* – президія, *organ* – орган, *dönem toplantısı* – сесія, *toplanti* – засідання, *tartışma* – дебати; б) слова і словосполучення, які називають осіб, що здійснюють владу: *bakan* – міністр, *başbakan* – прем'єр-міністр, *milletvekili* – депутат, *başkan* – президент.

З погляду походження серед суспільно-політичних термінів, поряд із власне турецькими лексичними одиницями (*tüzük* – статут, *seçim* – вибори, *yetki* – повноваження), значну кількість займають інтернаціоналізми і запозичені слова (*kapitulasyon* – капітуляція, *politik* – політичний, *kollektivizasyon* – колективізація).

Активно суспільно-політична лексика використовується у передовій статті, яка за своєю тематичною спрямованістю та лексичним наповненням близька до замітки. Це саме той шар лексики, який відображає основні лінії діяльності газети, основні поняття, якими вона оперує. Передові статті переважно мають справу з суспільно-політичними подіями внутрішнього й міжнародного життя, звідси й велика кількість суспільно-політичної термінології для вираження понять, суспільно відтворюваних явищ і предметів даної сфери життя³. Ці поняття позначають державний та політичний устрій країни, політичні партії та організації, дипломатичні відносини. Окрім того, значну кількість становлять назви установ, організацій. Газетні статті, тематика яких стосується суспільно-політичних змін у житті суспільства оперують словами і словосполученнями: *hükümet* – уряд, *demokrasi* – демократія, *anayasa* – конституція, *siyasal* – політичний, *oy hakkı* – право голосу, *istifa* – відставка тощо.

Суспільно-політичні терміни можуть проникати і в жанр турецького газетного інтерв'ю типу “інтерв'ю-інформація”, що являє собою текст, основною метою якого є подача найпершої, найзагальнішої інформації про людину чи факт⁴. Об'єктом такого інтерв'ю часто стає зарубіжний політичний чи суспільний діяч, спеціаліст, що дає пояснення певного конкретного факту. Невеликий обсяг, конкретність відповідей та відсутність авторської оцінки зближують цей тип інтерв'ю з інформаційною заміткою.

Загалом же газети різних політичних напрямів можуть відрізнятися за стилем, за відбором лексики, за ступенем складності фраз, і такі відмінності особливо виявляються в газетних жанрах інтерв'ю, замітці та статті.

Суспільно-політична лексика виконує важливу стилістичну функцію – роль номінації і завдяки частотності та регулярності використання справляє значний вплив на мовне тло твору в цілому, на забарвлення, що створюється контекстом. Перспективою дослідження є подальше з'ясування та виявлення специфіки функціонування суспільно-політичної термінології у газетному стилі турецької мови.

³ Горбачук В.Т., Зоц І.О., Романько В.І. Основи журналістики. – Слов'янськ, 2002. – С.49.

⁴ Стрельцов Б.В. Основи публицистики. Жанры. – Минск, 1990. – С.49.